

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва, торгівлі та туристичного
бізнесу
Протокол № 2 від 04.09.2024 р.

Каріна НЕМАШКАЛО

Міжнародний бізнес та підприємництво
робоча програма навчальної дисципліни (РИНД)

Галузь знань **07 «Управління та адміністрування»**
Спеціальність **076 Підприємництво та торгівля**
Освітній рівень **другий (магістерський)**
Освітня програма **«Підприємництво та торгівля»**

Статус дисципліни **обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробник:
к.е.н., доцент

Дар'я БУТЕНКО

Завідувач кафедри
підприємництва, торгівлі та
туристичного бізнесу

Марина САЛУН

Гарант програми

Катерина ЗАСЛАВСЬКА

Харків
2024

Вступ

Сталий розвиток України, як держави-учасниці глобалізаційних процесів стає неможливий без розвитку партнерських стосунків з економічно розвинутими країнами. Саме тому, перед вітчизняними підприємцями поставлено складні задачі щодо активізації міжнародної підприємницької діяльності, розвитку міжнародної торгівлі та опанування основних принципів роботи міжнародної біржової діяльності. Виокремлені задачі потребують посилення певних навичок та вмінь в сфері міжнародного бізнесу та підприємництва. А саме таких аспектів: опанування основних механізмів здійснення міжнародного підприємництва (збільшення прибутків за рахунок підвищення цін, спрямування на покращення якості продукції та асортименту, пошук нових бізнес-партнерів, запозичення та опанування нових технологій); опанування принципів здійснення міжнародної торгівлі (проведення міжнародних торговельних операцій, пошук нових ринків збуту); опанування роботи міжнародних бірж (участь у торгах на світових фондових та торговельних біржах) тощо. Тому сьогодні підвищено вимоги до вивчення дисципліни «Міжнародний бізнес та підприємництво» в системі підготовки майбутніх підприємців.

Навчальна дисципліна «Міжнародний бізнес та підприємництво» є обов'язковою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців другого (магістерського) освітнього рівня спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля», освітньої програми «Підприємництво та торгівля» для денної форми навчання.

Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти компетентностей щодо умінь та навичок в галузі міжнародного бізнесу, здійснення міжнародної торгівлі, біржової діяльності та побудови ефективної системи використання трудових ресурсів при здійсненні міжнародної підприємницької діяльності.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- засвоєння основних концепцій, методології, підходів щодо розвитку підприємницької діяльності в міжнародному середовищі;
- опанування сучасних інструментів ведення міжнародної торгівлі та здійснення міжнародної біржової діяльності.

Об'єктом вивчення дисципліни є процес організації та функціонування міжнародної торгівлі та міжнародного підприємництва.

Предметом навчальної дисципліни є принципи, форми і методи ведення міжнародного бізнесу та підприємництва.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH1	ЗК1
PH2	ЗК2
PH 3	ЗК3
PH4	ЗК4
PH5	ЗК5
PH6	ЗК6
PH10	СК4
PH11	СК5

де, PH1. Адаптуватися та проявляти ініціативу і самостійність в ситуаціях, які виникають в професійній діяльності.

PH2. Визначати, аналізувати проблеми підприємництва, торгівлі та розробляти заходи щодо їх вирішення.

PH3. Розробляти заходи матеріального і морального заохочення та застосовувати інші інструменти мотивування персоналу й партнерів для досягнення поставленої мети.

PH4. Застосовувати бізнес-комунікації для підтримки взаємодії з представниками різних професійних груп.

PH5. Професійно, в повному обсязі й з творчою самореалізацією виконувати поставлені завдання у сфері підприємництва та торгівлі.

PH6. Вміти розробляти та впроваджувати заходи для забезпечення якості виконуваних робіт і визначати їх ефективність.

PH10. Вирішувати проблемні питання, що виникають в діяльності підприємницьких і торговельних структур за умов невизначеності та ризиків.

PH11. Впроваджувати інноваційні проекти з метою створення умов для ефективного функціонування та розвитку підприємницьких і торговельних структур.

ЗК 1. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 2. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 5. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СК 4. Здатність до вирішення проблемних питань і прийняття управлінських рішень у професійній діяльності.

СК 5. Здатність до ініціювання та реалізації інноваційних проектів в підприємницькій та торговельній діяльності

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Міжнародне підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Тема 1. Основи міжнародного підприємництва.

1.1. Поняття міжнародної підприємницької діяльності. Сутність поняття «міжнародна підприємницька діяльність» та «міжнародний бізнес». Структура міжнародного бізнесу. Суб'єкти міжнародного бізнесу. Основні риси міжнародного бізнесу. Функції міжнародного бізнесу

1.2. Історія розвитку міжнародного підприємництва. Теорія розвитку міжнародного бізнесу за Р. Робінсоном: зміст та характерні ознаки.

1.3. Поняття та зміст ЗЕД. Аналіз Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Загальні та специфічні принципи зовнішньоекономічної діяльності. Суб'єкти ЗЕД в Україні. Цілі підприємців при здійсненні ЗЕД. Фактори, що впливають на організацію та розвиток ЗЕД

Тема 2. Міжнародна торгівля

2.1. Сутність міжнародної торгівлі та тенденції розвитку. Форми міжнародних економічних відносин. Структура міжнародних економічних відносин. Етапи розвитку міжнародної торгівлі та критерії їх виокремлення. Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі. Динаміка розвитку міжнародної торгівлі.

2.2. Міжнародна торгівля, як прояв світового товарного ринку. Еволюція форм міжнародного ринку. Класифікація світових товарних ринків. Форми міжнародної торгівлі за специфікою регулювання. Форми міжнародної торгівлі за специфікою взаємодії суб'єктів. Форми міжнародної торгівлі за специфікою предмета торгівлі.

2.3. Ринкові умови ведення міжнародної торговельної діяльності. Класифікація товарів та послуг в міжнародній економіці. Загальні умови ведення міжнародної торговельної діяльності. Регуляторні інструменти держави у створенні рамок умов міжнародної торговельної діяльності. Наднаціональний та глобальний рівні регулювання міжнародної торгівлі.

Тема 3. Міжнародна біржова діяльність

3.1. Історія розвитку біржової діяльності. Походження слова «біржа». Лондонська біржа: сутність та функції. Чиказька торгова біржа: умови виникнення. Еволюція бірж від торгівлі спотовими контрактами до торгівлі за форвардними угодами. Виникнення ф'ючерсних угод та їх характеристика.

3.2. Сучасний стан світового біржового ринку. Аналіз статистичних показників біржової діяльності в США, Великобританії, Японії. Теоретичні засади міжнародної біржової діяльності. Характеристика бірж США: Чиказька

торгова біржа, Чиказька товарна біржа, Нью-Йоркська товарна біржа, Комекс, Нью-Йоркська біржа кави, цукру і какао, Нью-Йоркська біржа бавовни і цитрусових. Товарні біржі Великобританії: сутність, характеристика та роль в світовій практиці біржової діяльності. Біржова діяльність во Франції. Особливості біржової діяльності в Японії.

3.3. Функції бірж в Україні та Світі. Сутність та зміст основних функцій бірж. Сутність та зміст допоміжних функцій бірж та методи їх реалізації.

3.4. Класифікація бірж. Тлумачення поняття «біржова діяльність» з організаційної, економічної та юридичної точок зору. Види бірж за класифікаційними ознаками. Поняття «товарна біржа», «фондова біржа», «валютні біржі» та інші.

3.5. Особливості біржового регулювання в зарубіжних країнах. Система біржового регулювання в США. Особливості біржового регулювання у Великобританії. Правове регулювання біржової діяльності во Франції та Японії.

3.6. Характеристика біржового товару. Сутність поняття «біржовий товар». Характерні риси біржового товару. Розуміння сутності поняття «біржова торгівля». Місце та оцінка якості продукції на біржовому ринку. Біржові стандарти якості: характеристика та види. Стандартизація кількості на біржі. Ціноутворення. Класи біржових товарів.

3.7. Біржова угода: мета, сутність, зміст, класифікація. Сутність та характеристика біржових угод. Правова, економічна, організаційна й етична сторони біржових угод. Обов'язкові параметрами біржових угод. Види біржових угод. Угода з реальним товаром та їх класифікація. Форвардна угода та її переваги. Поняття, сутність та переваги ф'ючерсних контрактів. Опціонна угода та опціонна премія.

3.8. Хеджування угод на біржовому ринку. Хеджування: сутність та економічний зміст поняття. Види хеджування за технікою здійснення операцій.

3.9. Біржові індекси. Фондовий ринок (ринок цінних паперів). Роль та значення цінних паперів у розвитку економіки різних країн світу. Фондова біржа. Індекси, як інструменти оцінки поведінки ринку цінних паперів. Капіталізовані й цінові індекси

Змістовий модуль 2. Трудові ресурси в міжнародному бізнесі

Тема 4. Міжнародна трудова міграція.

4.1. Сучасні риси міжнародної міграції робочої сили. Види трудової міграції населення. Міжнародна міграція робочої сили: характерні ознаки. Динаміка кількості міжнародних мігрантів за даними Світового банку. Трудова міграції в Україні. Аналіз стратегії державної міграційної політики України. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». Аналіз структури трудових мігрантів.

4.2. Економічні та соціально-політичні наслідки міжнародної трудової міграції. Показники, що характеризують масштаби міграції. Показники, що характеризують інтенсивність міграції в країнах. Трудовий дохід (виплати зайнятим): сутність та види. Довгострокові соціально-економічні наслідки міграції робочої сили. Негативні наслідки, породжені імміграцією для країн, що приймають робочу силу. Шляхи нівелювання негативних наслідків еміграції робочої сили.

Тема 5. Ділова культура, етика і соціальна відповідальність в міжнародному бізнесі. .

5.1. Роль ділової міжкультурної комунікації у розвитку сучасного бізнесу. Поняття ділової міжкультурної комунікації. Історія розвитку ділової міжкультурної комунікації. Теоретичні аспекти міжкультурної комунікації. Об'єкт, предмет, завдання міжкультурної комунікації. Типи міжнародних комунікацій. Бар'єри міжнародних комунікацій.

5.2. Поняття і сутність вербальної комунікації. Види вербальної комунікації. Місце вербальної комунікації в міжнародному бізнесі.

5.3. Сутність та значення невербальних засобів комунікації. Засоби невербальної комунікації. Вербальний компонент спілкування. Основні емоційні стани людини та їх роль у бізнес переговорах. Фонди викупу. Мезонинні фонди. Корпоративний сектору у США. Індивідуальний сектор венчурного бізнесу.

Перелік практичних завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Основи міжнародного підприємництва	Порівняльний аналіз економік країн Світу
Тема 2. Міжнародна торгівля	Оцінка структури міжнародної торгівлі
Тема 3. Міжнародна біржова діяльність	Опанування навичок ведення міжнародних біржових угод
Тема 4. Міжнародна трудова міграція	Аналіз чинників впливу на міжнародну міграцію робочої сили
Тема 5. Ділова культура, етика і соціальна відповідальність в міжнародному бізнесі	Практичне застосування етичної поведінки в міжнародному бізнес-середовищі

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. - 5	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою
Тема 1 - 5	Виконання практичних та самостійних завдань
Тема 5	Підготовка до участі у круглому столі
Тема 1 - 5	Підготовка до іспиту

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1, 2, 3), проблемна лекція (Тема 4), лекція-дискусія (Тема 5)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-5)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 5), есе (Тема 1, 4), круглий стіл (Тема 3, 5)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти. Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти. Семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену (іспиту). Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів. Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається: для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: компетентнісно-орієнтовані завдання (10 балів), виконання практичних завдань (25 балів), презентації та есе (15 балів), колоквиуми (10 балів).

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
другий (магістерський) рівень вищої освіти
Спеціальність «Підприємництво та торгівля»
Освітньо-професійна програма «Підприємництво та торгівля»
Семестр I
Навчальна дисципліна «Міжнародний бізнес та підприємництво»

Завдання 1 (тести). (20 балів)

1. Ліцензуванню підлягають такі види господарської діяльності:
 - А) банківська діяльність, діяльність з надання фінансових послуг та діяльність з надання банкам послуг з інкасації;
 - Б) продаж високотехнологічної продукції іноземного виробництва;
 - В) транспортування нафти, нафтопродуктів магістральним трубопроводом;
 - Г) діяльність спортивних клубів, фітнес центрів та приватних спортивних секцій.
2. Планування підприємницької діяльності здійснюється на різні періоди часу. Необхідно встановити відповідність між строком планування та видом планування
 - А) до 1 року; 1) Стратегічне планування
 - Б) від 1 року до 3 років; 2) Оперативне планування
 - В) від 5 років і більше. 3) Тактичне планування
3. Яке твердження неправильне:
 - А) аутсорсинг – форма співпраці підприємств, що сформувалася внаслідок загострення конкурентної боротьби в умовах глобалізації;
 - Б) аутсорсинг – форма екстерналізації бізнесу, яка сприяє посиленню конкурентних переваг підприємств і зростання їх цінності;
 - В) аутсорсинг – посилення спеціалізації виробників на світових ринках сприятиме подальшому розвитку аутсорсингу і включенню всіх суб'єктів світогосподарських зв'язків в систему глобальної кооперації.
 - Г) аутсорсинг – це купівля певних прав власності у відомої компанії.
4. Яке твердження правильне:
 - А) Найважливішим завданням аутсорсингу є розробка аутсорсингового договору з фіксацією всіх необхідних умов зниження фінансових, людських та інших ризиків, інтеграційною розробкою проектів і технічного завдання, чітким розташуванням контрольних точок проекту і поетапною оплатою.
 - Б) Найважливішим завданням аутсорсингу є формування системи делегування повноважень з метою забезпечення стійких лінійних зв'язків на підприємстві.
 - В) Найважливішим завданням аутсорсингу є розвиток підприємницької діяльності на засадах скорочення витрат на оплату праці працівників підприємства.
5. Виберіть три функції аутсорсингу:
 - А) Відтворювальна функція;
 - Б) Стимулююча функція;
 - В) Інноваційна функція;

- Г) Регулююча функція;
Д) Координуюча функція.
6. Тест-задача. Чисельність персоналу на підприємстві складає 200 чол. Обсяг виробництва 20 млн.грн. Визначити продуктивність праці робітників.
А) 10000 грн./ос.
Б) 100000 грн./ос.
В) 10 млн.грн./ос.
7. Тест-задача. Обсяг виробництва на підприємстві за рік складає 200 тис.грн. Собівартість – 150 тис. грн. Визначити рентабельність продукції.
А) 33%
Б) 1,33 %
В) 0,33 %
8. Тест-задача. Об'єм випуску продукції складає 12 млн. грн., а ціна одиниці 1,2 тис. грн. Визначити випуск продукції?
А) 10000 грн.;
Б) 24 млн. грн.;
В) 14,4 млн. грн.;
Г) 10000 од.
9. Тест-задача. Ріст продуктивності праці в результаті впровадження першого заходу склав 30%, а в результаті другого заходу склав 20%. Який сумарний ріст продуктивності праці. Надати розв'язання.
А) приріст на 56%;
Б) приріст на 50 %;
В) приріст 1,56 %.
10. Тест-задача. Прибуток (загальний за рік) від звичайної діяльності складає 10 млн. грн., а рентабельність 20 %. Скільки складає собівартість?
А) 50 млн. грн.
Б) 5 млн. грн.
В) 200 млн. грн.
11. Тест-задача. Ціна продукції А складає 200 тис.грн. Собівартість продукції А – 180 тис. грн. Визначити рентабельність продукції.
А) 1,11%
Б) 111%
В) 11,11 %
12. Сфера господарської діяльності, пов'язана з міжнародною виробничою і науково-технічною кооперацією, експортом і імпортом продукції, виходом підприємства на зовнішній ринок - це:
А) Підприємництво в зовнішньоекономічній діяльності;
Б) Зовнішньоекономічна діяльність підприємств;
В) міжнародний бізнес.
13. Сектор світового товарного ринку підпорядковується обмеженому впливу ринкових факторів, для нього характерна відносна усталеність ринкових цін, які базуються на національних цінах і не відбивають короточасних коливань попиту і пропозиції та дійсних вартісних показників збутових товарів - це:
А) закритий сектор;
Б) відкритий сектор.
14. Що таке Проекти «під ключ» ?:
а) засіб, за допомогою якого фірми можуть надіслати частину свого управлінського персоналу для надання підтримки фірмі в іншій країні або виконання спеціалізованих управлінських функцій протягом певного періоду часу за встановлену плату;

- б) вид міжнародного бізнесу, який передбачає укладення контракту на будівництво підприємств, які передаються за встановлену плату власнику, коли досягається повна їх готовність до початку експлуатації;
- в) спосіб діяльності, згідно з яким франшизер (продавець) передає франшизі (покупцеві) право на виконання своєї торгівельної марки і за допомогою якої продавець надає постійну допомогу покупцеві в його бізнесі;
- г) надання фірмам інших країн певних прав (на використання патентів, авторських прав, програм, торгівельних марок, ноу-хау), за певну плату.
15. Які з перелічених функцій властиві міжнародному підприємництву:
- А) загальноекономічна функція
 Б) ресурсна функція
 В) творчо-пошукова (інноваційна) функція
 Г) функція контролю
 Д) товарна функція
 Е) політична функція
16. До трудових ресурсів країни відносяться:
- А) Зайняті та безробітні;
 Б) Зайняті та працюючі пенсіонери і інваліди;
 В) Економічне активне населення;
 Г) Економічно неактивне населення;
 Д) Інше.
17. Коефіцієнт обороту міграції знаходиться як відношення:
- А) Числа мігрантів до середньої чисельності населення регіону;
 Б) Сальдо міграції до середньої чисельності населення регіону;
 В) Брутто міграції до середньої чисельності населення регіону;
 Г) Інше.
18. Коефіцієнт ефективності міграції знаходиться як відношення:
- А) Числа мігрантів до середньої чисельності населення регіону;
 Б) Сальдо міграції до середньої чисельності населення регіону;
 В) Брутто міграції до середньої чисельності населення регіону;
 Г) Сальдо міграції до брутто міграції;
 Д) Брутто міграції до сальдо міграції.
19. Темп росту населення визначається як:
- А) Різниця між чисельністю населення на начало і кінець періоду;
 Б) Сума чисельності населення на кінець і начало періоду;
 В) Як відношення економічно активного населення до загальної чисельності населення;
 Г) Як відношення абсолютної величини чисельності трудових ресурсів в кінці періоду до їх величини на начало періоду;
 Д) Інше.
20. Поняття міжкультурної комунікації було введено?
- А) Ксав'є Латешем;
 Б) Річардом Катільоном;
 В) Едвардом Холлом;
 Г) Ернестом Пуром.

Завдання 2 (діагностичне). (5 балів) Визначити тип моделі фінансових відносин відповідно до рівня бюджетної централізації, якщо розмір валового внутрішнього продукту становить 120 млрд грош. од., а розмір доходів бюджету – 90 млрд грош. од. Надати висновки.

Завдання 3 (евристичне). (15 балів). Необхідно розрахувати сальдо експорту й імпорту товарів за вашим варіантом. Дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні данні

Показники	Період, роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Експорт, млрд дол. США	289	297	308	318	301
Імпорт, млрд дол. США	302	321	346	362	355

Зробити висновки.

Затверджено на засіданні кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу
Протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

Екзаменатор к.е.н., доц. Бутенко Д. С.
Зав. кафедрою д.е.н., проф. Салун М. М.

Критерії оцінювання

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики. Алгоритм вирішення кожного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання.

Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1 (тести). (20 балів) 1 – кожна правильна відповідь.

Завдання 2 (діагностичне). (5 балів)

4 – вірно проведено розрахунки, наведені формули та надані пояснення до кожного етапу розв'язання.

1 – наведено конкретні та чіткі висновки.

Завдання 4 (евристичне). (15 балів)

10 – вірно проведено розрахунки, наведені формули та надані пояснення до кожного етапу розв'язання.

5 – зроблені ґрунтовні висновки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бутенко Д. С. Тенденції розвитку міжнародної трудової міграції / Д. С. Бутенко, Д. С. Павлюк // матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики» (19 травня

2022) – м. Полтава, 2022. – С. 811-813. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27594>

2. Міжнародний бізнес : навчальний посібник / С. В. Тарасенко, Ю. М. Петрушенко. – Суми : Сумський державний університет, 2021. – 222 с.

3. Бутенко Д. С. Пошук шляхів розвитку підприємницької діяльності в Україні / Д. С. Бутенко // Міжнародні економічні та суспільні відносини: стан, проблеми, перспективи розвитку : монографія / за ред. Л. М. Савчук, М. В. Корнеєва. – Дніпро : Пороги, 2021. – С. 69-110. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26940>

Додаткова

4. Бутенко Д. С. Електронна комерція як запорука розвитку підприємництва в Україні / Д. С. Бутенко // Ефективна економіка. – 2023. – №3. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29208>

Інформаційні ресурси

5. Офіційний сайт Doing Business. – Режим доступу : <https://www.doingbusiness.org/>

6. Офіційний сайт Human Development Reports. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org>

7. Офіційний сайт KOF Swiss Economic Institute. – Режим доступу : <https://kof.ethz.ch/>

8. Офіційний сайт Reporters Without Borders. – Режим доступу : <https://rsf.org>

9. Офіційний сайт The Heritage Foundation. – Режим доступу : <https://www.heritage.org>

10. Офіційний сайт Transparency International. – Режим доступу : <https://www.transparency.org>

11. Офіційний сайт World Economic Forum. – Режим доступу : <https://www.weforum.org>